

УДК 339.9+331.5:336.5

В. Г. Панченко,

д. е. н., доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,

Маріупольський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5578-6210>

О. В. Птащенко,

д. е. н., професор, професор кафедри підприємництва і торгівлі,

Західноукраїнський національний університет

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2413-7648>

Н. В. Резнікова,

д. е. н., професор, професор кафедри світового господарства

і міжнародних економічних відносин, НН інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2570-869X>

В. С. Карп,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародного бізнесу, НН інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2231-8517>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.7.4

МІЖНАРОДНІ СТРАТЕГІЇ ЗМЕНШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ, СОЦІАЛЬНИХ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ РОЗРИВІВ МІЖ КРАЇНАМИ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ АДАПТАЦІЇ МОДЕЛЕЙ СТРИБКОПОДІБНОГО І НАЗДОГАНЯЮЧОГО РОЗВИТКУ

V. Panchenko,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics
and International Economic Relations, Mariupol State University

O. Ptashchenko,

Doctor of economic sciences, Professor, Professor of the Department
of Entrepreneurship and Trade, West Ukrainian National University

N. Reznikova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of World Economy and International Economic
Relations, Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

V. Karp,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International business,

Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

INTERNATIONAL STRATEGIES FOR REDUCING ECONOMIC, SOCIAL AND TECHNOLOGICAL GAPS BETWEEN COUNTRIES: HISTORICAL PARALLELS OF ADAPTATION OF LEAPFROG AND CATCH-UP DEVELOPMENT MODELS

Мета статті полягає у вивченні досвіду обраних країн у проходженні етапів індустріалізації та модернізації, що дозволяє осмислити природний характер процесів появи нових лідерів і відповідно вразливості країн в їхній спроможності утримувати домінуючі позиції в умовах становлення нових технологічних укладів і цифрових трансформацій зокрема. Історія міжнародних економічних відносин надає аналітичний інструментарій для виокремлення характерних ознак реалізації стратегій розвитку, які пізніше були об'єднані в кілька загальних стратегій: стратегію наздоганяючого розвитку; стратегію стрибкоподібного розвитку; стратегію соціального стрибка. Наздоганяючий розвиток охарактеризовано як традиційну модель, яка зосереджується на поступовій інтеграції країн, що розвиваються, у глобальну економіку шляхом адаптації існуючих технологій та моделей управління. Переваги концепції наздоганяючого розвитку полягають у зниженні витрат на наукові дослідження і розробки, підвищенні конкурентоспроможності, однак часто виникають ризики залежності від іноземних технологій та пастка середнього доходу, коли, незважаючи на досягнутий прогрес у розвитку, країна не може перейти до етапу продукування власних інновацій.

На прикладі Японії було продемонстровано, що індустріалізація є водночас ціллю реалізації стратегії наздоганяючого розвитку та її інструментом. Проаналізовано стратегії, які забезпечили формування регіонального економічного ланцюга або кластера в Південно-Східній Азії, де Японія залишалася технологічним лідером. Встановлено, що технологічний розвиток обумовлює постійність процесу "відкриття вікон можливостей", особливо в умовах трансформаційних процесів в Індустрії 4.0. Виявлено, що переваги стратегії стрибкоподібного розвитку базуються на ефективності витрат фінансових ресурсів і часу, оскільки пріоритетний підхід передбачає відмову від інвестицій у застарілі технології, що зменшує витрати та прискорює розвиток. Проаналізований історичний досвід дозволив обґрунтувати необхідність змін, які потрібно вносити до стратегій скорочення економічних, соціальних, інноваційних розривів в епоху швидкого технологічного прогресу, зокрема необхідність додавання до стратегій скорочення розриву стратегій цифрового і технологічного розвитку з урахуванням становлення Індустрії X.0.

The purpose of the article is to study the experience of selected countries in going through the stages of industrialization and modernization, which allows us to understand the natural nature of the processes of the emergence of new leaders and, accordingly, the vulnerability of countries in their ability to maintain dominant positions in the conditions of the formation of new technological systems and digital transformations in particular. The history of international economic relations provides analytical tools for identifying the characteristic features of the implementation of development strategies, which were later combined into several general strategies: the strategy of catch-up development; the strategy of leapfrog development; the strategy of social spring concept. Catch-up development is characterized as a traditional model that focuses on the gradual integration of developing countries into the global economy by adapting existing technologies and management models. The advantages of the concept of catch-up development are reduced costs for scientific research and development, increased competitiveness, but there are often risks of dependence on foreign technologies and a middle-income trap, when, despite the progress achieved in development, the country cannot move to the stage of producing its own innovations. The example of Japan has demonstrated that industrialization is at the same time the goal of implementing the catch-up development strategy and its tool. After sufficient development of certain sectors that ensure the transition to a new technological level, which indicates catching up with leaders in selected areas, the catch-up development strategy is transformed into the "flying geese" model. An effective model of combining the efforts of the state and the private sector in the form of creating large conglomerates is analyzed. Strategies that ensured the formation of a regional economic chain or cluster in Southeast Asia, where Japan remained a technological leader, are analyzed.

Technological development determines the constancy of the process of "opening windows of opportunity", especially in the context of transformational processes in Industry 4.0, because the emergence of new generations of technologies and business cycles cause or accompany each other, which forms a request for a revision of economic strategies. It has been established that, starting from the second half of the twentieth century, the skipping of traditional stages of development that allow countries to immediately adopt advanced technologies and practices is due to: a focus on innovation ecosystems, when the state initiates and supports the creation of innovation centers through policy and global cooperation; digital transformation, when contenders for leadership emphasize the implementation of digital technologies; telecommunications leap; the use of artificial intelligence technologies in the field of healthcare, education and agriculture; the development of space technologies. The advantages of the leapfrog development strategy are based on the efficiency of spending financial resources and time, since the priority approach involves the rejection of investments in outdated technologies, which reduces costs and accelerates development. The analyzed historical experience has made it possible to substantiate the need for changes that need to be made to strategies for reducing economic, social, and innovation gaps in the era of rapid technological progress, in particular, the need to add digital and technological development strategies to gap reduction strategies, taking into account the formation of Industry X.0.

The implementation of gap reduction strategies in new geoeconomic and geopolitical conditions requires changes, taking into account technological development accompanying the Industrialization of X.0 — changes that relate, first of all, to active social policies to effectively overcome economic, social, and technological gaps between countries.

Ключові слова: міжнародний економічний розвиток, наздоганяючий розвиток, стрибкоподібний розвиток, технологічний розвиток, індустріальний розвиток, модернізація, трансформація, стратегія, реформа, економічна модель, експорторієнтована модель, соціальна політика, лідерство, конкурентоспроможність, інноваційний розвиток, інноваційна екосистема, цифровий розвиток, інновації, технології, телекомунікації, Індустрія 4.0, ІКТ, ШІ, МСП, азійські тигри, Японія, Південна Корея, Індонезія, В'єтнам, Кенія, Руанда.

Key words: international economic development, catching-up development, leapfrog development, technological development, industrial development, modernization, transformation, strategy, reform, economic model, export-oriented model, social policy, leadership, competitiveness, innovative development, innovation ecosystem, digital development, innovation, technology, telecommunications, Industry 4.0, ICT, AI, SMEs, Asian tigers, Japan, South Korea, Indonesia, Vietnam, Kenya, Rwanda.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вибір стратегій скорочення асиметрій міжнародного економічного розвитку залежить від змін в міжнародному поділі праці під впливом геоекономічних, геополітичних та технологічних трансформацій. Історія міжнародних економічних відносин надає аналітичний інструментарій для ви-

окремлення характерних ознак реалізації стратегій розвитку, які пізніше були об'єднані в кілька загальних стратегій: стратегію наздоганяючого розвитку (стратегії наздоганяння, стратегії кетч-ап (англ. "catch-up"); стратегію стрибкоподібного розвитку (англ. "leapfrog"); стратегію соціального стрибка (англ. "Social spring concept").

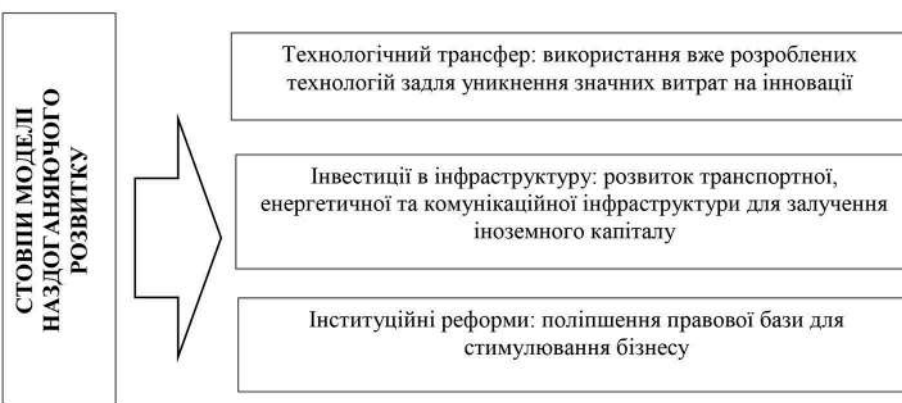

Рис. 1. Ключові стовпи моделі наздоганяючого розвитку

Джерело: розроблено авторами.

Реалізація стратегій скорочення розриву у нових геоекономічних і геополітичних умовах потребує змін з урахуванням технологічного розвитку, що супроводжує Індустріалізацію Х.0 — змін, які стосуються, перш за все, активних соціальних політик для ефективного подолання економічних, соціальних і технологічних розривів між країнами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Підстави для реконфігурації міжнародного поділу праці [27; 31; 32] з акцентом на теорії залежності, зокрема, залежності від попереднього розвитку, опинились в дослідницькому ракурсі вчених-міжнародників [1; 2; 19; 22; 26; 28; 37; 38], що уможливило отримання незаангажованих наукових висновків, адаптивних для пояснення закономірностей і суперечностей міжнародного економічного розвитку на сучасному етапі регіоналізації [7; 13; 14; 16; 23], М. Куничка [5] виокремила основні етапи формування передумов для індустріалізації та розвитку промисловості з акцентом на Південній Африці. І. Кононова [4] запропонувала авторську класифікацію стратегій розвитку соціально-економічних систем, згідно з якою однією з ключових ознак класифікації виступає взаємодія соціально-економічної системи з зовнішнім середовищем. Т. Пікетті виокремлює два трансформаційні чинники економічних систем — капітал та ідеологію, які підживлюють одна одну [34; 35], Інструментом реалізації політики наздоганяючого розвитку виступають вільні економічні зони та угоди про вільну торгівлю [8], які додають до міжнародної конкурентоспроможності економіки. Роль політики сприяння експорту в індустріальному розвитку [3; 9; 25; 24; 42; 45] як детермінанти економічної сили [41] заслуговує на особливий інтерес науковців на всіх рівнях реалізації міжнародної економічної політики — від мікро- до мегарівня [6; 10; 11;

12; 15; 17], Е.Райнерт [18] доводить безперспективність покладання на вільний ринок, наводячи аргументи на користь поєднання державного втручання, протекціонізму та стратегування модернізації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає у вивченні досвіду обраних країн у проходженні етапів індустріалізації та модернізації, що дозволяє осмислити природний характер процесів появи нових лідерів і відповідно вразливості країн в їхній спроможності утримувати домінуючі позиції в умовах становлення нових технологічних укладів і цифрових трансформацій зокрема.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стратегія стрибкоподібного розвитку (англ. "Leapfrog development") з бізнесу була перенесена на рівень регіонів, міст і країн. Оскільки в її основі лежать не тільки технологічні, але і організаційні та інші інновації, в її рамках суб'єкт розвитку не обов'язково рухається по щаблям, які проходять лідери (повторення етапів у різних варіантах передбачається теоріями модернізації і теоріями наздоганяючого розвитку), а перестрибує їх.

В межах організаційної моделі "стрибок" (наздоганяючої компанії чи країни) може виникнути через те, що потужна у своїй сфері компанія, лідер, має менший стимул до інновацій, навіть якщо керівництво розуміє мінливість ситуації і не лінується організовувати впровадження нового. Адже лідер повинен досягти окупності своїх поточних інвестицій за рахунок прибутку від використання своїх діючих технологій, відповідно вкладення суттєвих ресурсів в ризиковані напрямки просто не відповідає принципам здійснення проєктних інвестицій.

Наздоганяючий розвиток є традиційною моделлю, яка зосереджується на поступовій інтеграції країн, що розвиваються, у глобальну економіку шляхом адаптації існуючих технологій та моделей управління.

Переваги концепції наздоганяючого розвитку полягають у зниженні витрат на наукові дослідження і розробки, підвищенні конкурентоспроможності, однак часто виникають ризики залежності від іноземних технологій та паства середнього доходу, коли, незважаючи на

досягнутий прогрес у розвитку, країна не може перейти до етапу продукування власних інновацій.

Індустріалізація є водночас ціллю реалізації стратегії наздоганяючого розвитку та її інструментом, про що свідчить досвід Японії. Після достатнього розвитку певних секторів, які забезпечують перехід на новий технологічний рівень, що свідчить про наздоганяння лідерів в обраних сферах, стратегія наздоганяючого розвитку трансформується в модель "летючі гуси".

Етапи еволюції концепції наздоганяючого розвитку ми розглянемо на прикладі Японії, для якої процес перегонів почався ще в XIX столітті (див. рис. 2).

Початком стали реформи Мейдзі (1868—1912 рр.), і цей період став фундаментальним для індустріалізації та технологічного прориву Японії. Скориставшись перевагами відкритості, Японія почала наздоганяти Велику Британію, Німеччину і Францію. Основними інструментами були інституційні реформи, якими впроваджувались сучасні на той час методи організації державного управління, відхід від монархічно-аристократичного правління з закритим доступом до створення парламенту, земельна реформа. Також ключовою для того, щоб наздогнати стала індустріалізація за "західним" зразком — створення залізниць, суднобудівних верфей та текстильних фабрик. Для пришвидшення розвитку використовувався трансфер технологій, коли урядом наймалися європейські експерти, здійснювався імпорт обладнання та навчання японців у Західній Європі. В результаті такої діяльності сформувалися сектори першої хвилі індустріального розвитку: текстильна, суднобудівна та гірничо-металургійна промисловість, Японії вдалося розвинути свій військовий статус регіонального рівня, що було зафіксовано перемогами над Китаєм (1895) та Росією (1905).

На другому етапі відбулося прискорення модернізації (період 1912—1945 рр.) за рахунок закріплення основ індустріальної економіки і початку активного вдосконалення технологій і підготовки до глобальної конкуренції. У цей період лідером, досвід якого прагнули наслідувати, і якого слід було наздоганяти, стали США. В цей період

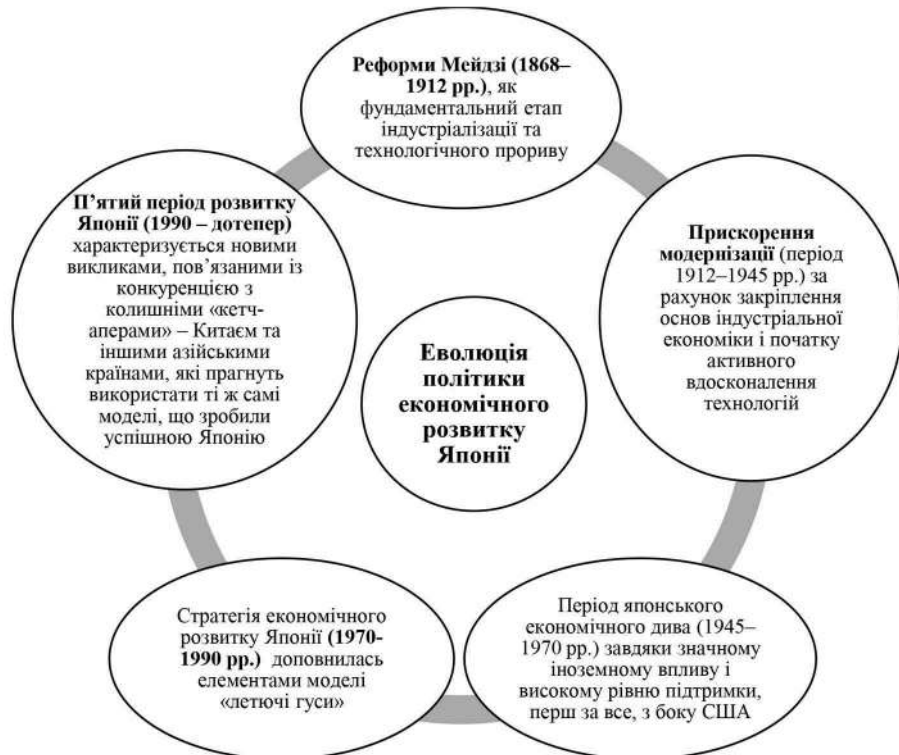

Рис. 2. Еволюція політики економічного розвитку Японії (1868–дотепер)

Джерело: розроблено авторами.

уряд Японії стимулював ліцензійне виробництво, коли почалося запозичення американських моделей у виробництві автомобілів і літаків. Цим скористалися приватні компанії, зокрема відомими на увесь світ прикладами є компанії Toyota і Nissan. Паралельно з цим відбувалася державна індустріалізація, зокрема в умовах загальносвітової мілітаризації 20 століття держава здійснювала інвестиції у розвиток важкої промисловості, авіації та хімічної галузі для зміцнення військової могутності. Також було винайдено ефективну модель зрощування зусиль держави і приватного сектора у вигляді створення великих конгломератів (дзайбацу), таких як Mitsubishi, Sumitomo та підтримки їх державою, особливо у експорті. В результаті такої діяльності Японія змогла створити конкурентоспроможну на світовому ринку промисловість, однак акцент на військових витратах обмежував розвиток цивільного сектора і відповідно невійськового споживання. Необхідно визнати, що у період між першою та другою світовими війнами це було характерним для усіх індустріалізованих країн світу, хоча США вже тоді виділялися акцентом на цивільному споживанні.

Третім періодом розвитку став післявоєнний наздоганяючий розвиток. Його ще називають періодом японського економічного дива (1945—1970 рр.). Після поразки у Другій світовій війні Японія відновила економіку завдяки значному іноземному впливу і високому

рівню підтримки, перш за все, з боку США. Лідером змагання по тому, що наздогнати знову були США, які стали беззаперечним світовим лідером у фінансах та технологіях. США надали економічну допомогу, яка включала доступ до сучасних технологій, що було оформлено спеціальним угодами в рамках Плану Маршалла.

Японія застосувала прийом концентрації в наздоганяючому розвитку, зосередившись на розвитку виробництва (автомобілебудування — Toyota, Honda, електроніка — Sony, Panasonic та металургії (Nippon Steel)). На цей період припадають японські "дива" управління та організації виробництва, зокрема у сфері якості і ефективності компанія Тойота змогла вдосконалити здавалось би найбільш досконалу систему — американську систему масового виробництва, впровадивши концепцію "Тойота Продакшн Систем". В процесі цього етапу наздоганяючого розвитку Японія стала однією з найбільш розвинених економік світу, зосередивши свою стратегію розвитку на якості та технологічних інноваціях.

На четвертому етапі наздогнання (1970—1990 рр.) міжнародна стратегія економічного розвитку Японії доповнилась елементами моделі "летючі гуси". Романтична алегорія, що лежить в основі концепції "летючих гусей" (англ. "Flying Geese"), була запропонована японським економістом К. Акамацу [40] ще у 1930-х роках. Вона використовує образ зграї гусей, щоб пояснити механізм економічного розвитку країн, що розвиваються, у контексті регіональної інтеграції та передачі технологій. Суть концепції полягає в наступному — гуси летять далеко, подорож виснажлива, для цього вони об'єднуються у зграю і вибудовуються в ієрархічному порядку у формі літери "V". У цій конструкції перший гусак, який летить попереду, бере на себе найбільший опір повітря і задає напрям. Інші гуси слідує за ним, користуючись перевагами зменшеного опору. Коли лідер втомлюється, його місце займає інший гусак, відбувається ротація, що забезпечує відпочинок лідеру, а також стабільність і безперервність руху всієї зграї. Ця гармонія співпраці та синхронізації між учасниками зграї дозволяє їм долати більші відстані, ніж якби кожен летів окремо.

К. Акамацу побачив у цій природній поведінці гусей аналогію економічному розвитку країн і запропонував лідерство Японії у гармонії з іншими — Японія символізує гусака, що летить попереду, і першою проходить через стадії економічного розвитку, розвиваючи власні технології та галузі промисловості. Інші

країни (Південна Корея, Тайвань, Сінгапур) слідує за лідером, переймаючи її досвід та технології. Це дає їм змогу розвивати власну промисловість, поки Японія переходить до більш інноваційних і складних секторів. Важливою відмінністю описаного "гармонійного" наздоганяючого розвитку від "негармонійного, який переживала сама Японія у попередні десятиліття, є те, що передача технологій повинна відбуватися добровільно у взаємній вигоді сторін. Саме тоді розподіл ролей йде на користь і лідерам, і наздоганяючим країнам. Як у зграї кожен гусак займає свою позицію, так і в економічному розвитку кожна країна займає свою "нішеву" роль у регіональній економіці.

В основі моделі лежить ієрархія розвитку, як, до речі, і в деяких інших моделях розвитку. Передбачається поступовий розвиток від простих галузей (текстиль, обробка сировини) до складних (електроніка, машинобудування). Японія почала з текстилю, а пізніше передала цю галузь сусідам, зосередившись на високотехнологічних секторах. Звичайно такий підхід має свої недоліки, зокрема в тому, що ієрархія з першістю лідера є нестабільною. Вона може самоліквідуватися як з ініціативи лідера, так і наздоганяючих країн. Також країни можуть "перестрибувати" через стадії (стратегія стрибкоподібного розвитку), кидаючи виклик домінуванню лідера начебто гармонічного альянсу.

Використовуючи модель "летючих гусей", після досягнення економічної зрілості Японія почала переносити виробництва тих секторів, які не були ключовими для інноваційного розвитку, до менш розвинених країн: текстиль, збирання електроніки — до країн Південно-Східної Азії, автомобільні заводи та промислові кластери — в Китай та Індонезію. Лідером гонки, але більше — орієнтиром, знову були США, а країни-реципієнти розподілилися на ешелони:

— Перший: Південна Корея [29; 30], Тайвань, Гонконг, Сінгапур — так звані "Азійські тигри". Ці країни отримували технології та інвестиції від Японії. Наприклад, у 1970-х Південна Корея почала активно розвивати електроніку та суднобудування, використовуючи японський досвід і капітал.

— Другий: Таїланд, Малайзія, Індонезія. У 1980-х роках ці країни стали місцем переносу виробництв з країн-"тигрів", особливо в текстильній промисловості та електроніці.

— Третій: В'єтнам, Камбоджа, Лаос. У 1990-2000-х роках ці країни почали отримувати інвестиції в низькокваліфіковані виробництва, такі як складальні виробництва у сфері електроніки чи текстиль.

В результаті такої політики вдалося сформувати регіональний економічний ланцюг або кластер в Південно-Східній Азії, де Японія залишалася технологічним лідером. Важливим є зазначити, що зміна країн в ешелонах відбувалася постійно, в залежності від цього відбувалося і переміщення тих чи інших виробництв, зокрема:

— У 1960-70-х роках текстильна промисловість активно розвивалася в Японії, а коли рівень зарплат зріс, ця країна почала переміщати виробництво до Південної Кореї та Тайваню, у 1980-х виробництво текстилю перейшло в Таїланд і Малайзію, і вже у 1990-х роках ці виробництва були передані до В'єтнаму та Камбоджі.

— В автомобільній промисловості японські компанії, такі як Toyota, спочатку розвивали свої виробничі потужності у себе вдома. Після досягнення зрілості ринку в Японії, вони перенесли частину виробництва в Південну Корею та Тайвань, а у 1990-х роках збирання автомобілів і компонентів перемістилася до Таїланду, а пізніше — до В'єтнаму та Філіппін.

— У секторі електроніки у 1970-х роках Японія була лідером у виробництві напівпровідників та споживчої електроніки, у 1980-х — Південна Корея та Тайвань (наприклад, Samsung, TSMC) перейняли виробництво високотехнологічних компонентів, а у 1990-х роках менш складні електронні компоненти почали вироблятися в Китаї, В'єтнамі, Індонезії.

П'ятий період розвитку Японії (1990 — дотепер), який характеризується новими викликами, пов'язаними із конкуренцією з колишніми "кетч-аперами" — Китаєм та іншими азійськими країнами, які прагнуть використати ті ж самі моделі, що зробили успішною Японію. При цьому лідерів для наздоганяючого розвитку стало більше, тепер це і США, і ЄС, і Китай, а галузі є глобальними — це і традиційні сфери, які Японія розвивала 70 років, і штучний інтелект, і "зелена" енергетика. У цей період прагнення Японії залишатись лідером у виробництві інноваційних технологій не завжди є успішним. Хоча робототехніка утримується на перших позиціях (Honda, SoftBank Robotics), лідерство у відновлюваній енергетиці (сонячні панелі, Sharp) втрачено. В цей непростий для Японії період доводиться перебудовуватись посекторально, стаючи в позицію наздоганяючого в одних секторах і зберігаючи відносне лідерство в інших (наприклад, у сфері мікроелектроніки Японія залишається постачальником високоякісних компонентів для глобальних виробничих ланцюгів).

Загалом, історичний аналіз особливостей впровадження стратегій наздоганяння в галузевому розрізі доводить, що хоча стратегія, заснована на орієнтації на первісних перевагах у факторних витратах, і може сприяти поступовому наздоганяючому розвитку (з позицій порівняння зайнятої частки ринку із врахуванням "відсталих" учасників), різке зростання їх ринкової частки, швидше за все, відбудеться за умови технологічних змін або умов попиту (прикметно, що "зелені стимули" і "озеленення" політики міжнародного економічного розвитку є сучасним інструментом ініціювання "стрибка"). Структурним зрушенням сприяють вдалі "стрибки", або рукотворне створення унікального шляху за рахунок концентрації зусиль та акумулювання ресурсів в умовах інституційного й регуляторного супроводу стратегії прориву, або ситуативна зміна учасників перегонів (так, енергетична криза призвела до падіння конкурентоспроможності європейських виробників в енергоємних індустріях, що вплинуло на зміну кон'юнктури обраних міжнародних ринків). Агресивні руйнівні інвестиції, спрямовані на створення "нових технологічних й інноваційних вікон" незворотно змінюють лідерство в галузі, що призводить до прориву вперед, який відсуває колишнього лідера в кінець черги. Технологічний розвиток обумовлює постійність процесу "відкриття вікон можливостей", адже поява нових поколінь технологій та бізнес-цикли зумовлюють або супроводжують один одне. Відтак лідер занепадатиме не тільки внаслідок підйому нових гравців — "вчорашніх запізнілих", а й через потрапляння в пастку "гравця, що вийшов на перший план" (чому, серед іншого, сприяє впровадження стратегії регуляторних перегонів — перегонів по низхідній). Зрештою, лідери перегонів на полі міжнародного економічного розвитку схильні задовольнятися своїм поточним успіхом та ігнорують зміни, що формується, включаючи появу нової ідеології виробництва й споживання.

Вікна можливостей виникають в умовах трансформаційних процесів в Індустрії 4.0 (Індустрії X.0, що символізує динамічність технологічних змін в ряді індустрій), і ними користаються стартапи та нові МСП, витісняючи традиційних лідерів з країн, що розвиваються. Іншими словами, Індустрія X.0 може представляти нове вікно можливостей для стартапів і молодих МСП в більшій мірі, ніж для діючих фірм в тому сенсі, що останні з більшою ймовірністю будуть замкнені на існуючих технологіях та бізнес-моделях [21], які забезпечують їм відповідні позиції в глобальних ланцюгах ство-

рення вартості. Нові фірми або не мають взагалі безповоротних інвестицій у старі технології, або спроможні відмовитись від наявних технологічних рішень та адаптувати бізнес-моделі із врахуванням сучасних викликів та можливостей і, таким чином, більш схильні обрати дієву стратегію для стрибка. У цьому контексті концепції Індустрії 3.0 (автоматизація) та Індустрії 4.0 (розумна фабрика) є більш актуальними для країн з виробничою базою. Фактично, типові фабрики в країнах, що розвиваються, знаходяться на стадії Індустрії 2.0 або на стадії масового виробництва, і тому навіть автоматизація (Індустрія 3.0) не забезпечить їм технологічного прориву, не кажучи вже про перехід до розумної фабрики або Індустрії 4.0. Загалом цифровізація здатна прискорити перехід від масового виробництва (Індустрія 2.0) до автоматизації або стрибка до системи розумної фабрики (Індустрія 4.0).

ВИСНОВКИ

Описана вище модель пізнього наздоганяючого розвитку зі змаганням країн за прикладом "гусей у зграї" є відображенням культури Східної Азії, де ці птахи асоціюються з гармонією та взаємодопомогою. Модель відображає не лише економічний розвиток, а й співпрацю країн регіону задля досягнення загальних цілей і те, що жодна країна не може досягти успіху ізольовано, і співпраця є ключовим фактором для сталого розвитку, перш за все у регіональному вимірі. Перевагами цієї моделі наздоганяючого розвитку є досягнення сталого економічного зростання.

Проаналізований емпіричний досвід свідчить, що, починаючи з другої половини ХХ століття, "новою нормою" стало пропускати традиційні етапи розвитку, які дозволяють країнам відразу приймати передові технології та практики. Характерним стало зосередження на інноваційних екосистемах, коли держава ініціює і підтримує створення центрів інновацій через політику та глобальну співпрацю. Наприклад, Японії вдалося зробити прорив у робототехніці та автоматизації в післявоєнний період. В цілому можна сказати, що Японія та Німеччина перебудували свої економіки, "перестрибнувши" традиційні на той момент індустріальні системи, зруйновані війною, запровадивши передові технології виробництва.

Слід відзначити і цифрову трансформацію, коли претендентами на лідерство робиться акцент на впровадженні цифрових технологій, таких як мобільний банкінг та електронне урядування. Наприклад, розвиток цифрового сус-

пільства в Естонії в 2000-х роках дав можливість обігнати традиційні бюрократичні системи, запровадивши електронне врядування, в тому числі голосування та цифрові ідентифікатори для спрощення адміністрування. Хоча необхідно зазначити, що на відміну від фінської компанії Nokia, використати привабливий бренд e-Estonia естонському уряду не вдалося через відсутність ефекту масштабу. Цікавим є "телекомунікаційний стрибок": наприклад, африканські країни обійшли період створення інфраструктури стаціонарного зв'язку, яка була характерна для усіх розвинутих країн, безпосередньо перейшовши на мобільні мережі, зокрема М-Pesa в Кенії зробила революцію в мобільних платежах. Перехід до відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергія, зокрема прийняття Бутаном гідроелектроенергії як основного джерела енергії в 1970-х роках, що позбавило його залежності від викопного палива, і країна стала чистим експортером енергії до сусідніх країн.

Використання штучного інтелекту (ШІ) для охорони здоров'я, освіти та сільського господарства, наприклад запровадження точного землеробства на основі ШІ в Африці — Кенія та Руанда, використовують технології ШІ для оптимізації ведення сільського господарства та вирішення проблем продовольчої безпеки [41]. Конфлікти, що почалися в Руанді ще в колоніальні часи і посилювалися після здобуття незалежності у 1960-х роках, залишались своєрідним традиційним фоном для економічних перетворень на рівні із залежністю від зарубіжної допомоги і експорту сировинними ресурсами, ринки яких характеризувались високою ціновою волатильністю. Геноцид тутсі в 1994 році знаменував собою поворотний момент, який призвів до зміни уряду, а разом із ним — до вибору нової політики розвитку із задекларованими на папері принципами інклюзивного зростання. Хоча амбітний довгостроковий план розвитку Vision 2020 [36], спрямований на перетворення Руанди на країну із середнім рівнем доходу, не досяг задекларованих в ньому цілей у визначений часовий горизонт, і у Руанді спостерігається низька економічна складність і диверсифікація, а лівова частка населення зайнята у сільському господарстві, продовжується вкрай невиразна, але поступова структурна трансформація в бік розвитку сектору послуг. Хоча довгострокові стратегії розвитку Руанди концентруються на її модернізації у сервісоорієнтовану економіку, засновану на знаннях, ІКТ були визнані центральним пріоритетом для розвитку через їхній вплив на продуктивність,

створення робочих місць для молоді, а також на розвиток сільських районів з покращеною інфраструктурою. Виходячи з того, що у глобальному масштабі сектор ІКТ збільшує свою частку вкладу в зростання ВВП і, як доведено, створює нові прибуткові ринки, які також можуть використовувати країни, що розвиваються, Руанда прагне здобути більш вигідні позиції у міжнародному поділі праці, покладаючись на високий рейтинг за індикатором легкості ведення бізнесу та формуючи прагнення стати центром фінансових, ІКТ, транспортних та логістичних послуг у регіоні. Щоб забезпечити розв'язання соціально-економічних проблем розвитку та прискорення розбудови економіки, заснованої на знаннях, Руанда розгорнула національні плани з розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури (NICI), перший з п'ятирічних планів, прийнятих у 2000 році, які засновані на політиці ІКТ для розвитку (ICT4D), прийнятої ще в 1999 році. NICI були зосереджені на створенні сприятливої правової та нормативної бази, розвитку інфраструктури та використанні інфраструктури ІКТ, включаючи розвиток сфери послуг та приватного сектору [33], Після NICI III п'ятирічний план було перейменовано на Генеральний план "Розумна Руанда" (SRMP) [44], з акцентом на інноваціях, а саме на використанні ІКТ для забезпечення переходу до цифрової економіки, що генерує економічне зростання та створює робочі місця.

У сфері освоєння космосу Індійська організація космічних досліджень (ISRO), починаючи з 1960-х років обійшла традиційний промисловий розвиток, ставши ключовим гравцем у космічних технологіях без класично необхідного індустриального базису.

Переваги стратегії стрибкоподібного розвитку базуються на ефективності витрат фінансових ресурсів і часу, оскільки пріоритетний підхід передбачає відмову від інвестицій у застарілі технології, що зменшує витрати та прискорює розвиток. Проаналізований історичний досвід дозволив обґрунтувати необхідність змін, які потрібно вносити до стратегій скорочення економічних, соціальних, інноваційних розривів в епоху швидкого технологічного прогресу, зокрема необхідність додавання до стратегій скорочення розриву стратегій цифрового і технологічного розвитку з урахуванням становлення Індустрії Х.0. Це підтверджує, що відмінність стратегій скорочення розриву в розвитку в сучасних умовах від аналогічних стратегій попередніх періодів полягає у тому, що в період надшвидкого технологічного роз-

витку існує критична потреба у застосуванні активних соціальних політик.

Література:

1. Булатова, О. В., Резнікова, Н. В., & Іващенко, О. А. (2023). Цифровий розрив чи цифрова нерівність? Нові виміри глобальних асиметрій соціально-економічного розвитку в умовах техноглобалізму. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка, 13 (25), 45—57. URL: <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-45-57>
2. Гриценко, А. К. (Ed.). (2018). Відтворювальна динаміка економічних систем: Інститути та діяльність: монографія. НАН України.
3. Карпіщенко, О., & Ващенко, Т. (2017). Експортоорієнтовна індустріалізація як стратегічна мета розвитку промисловості України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство, http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_1_2017ua/30.pdf
4. Конованова І. В. (2017). Класифікація стратегій розвитку соціально-економічних систем. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 12 (1), 167—171. URL: http://www.visnyk-econom-uzhnu.uz.ua/archive/12_1_2017ua/39.pdf
5. Куничка М. М. (2022). Індустріалізація та економічний розвиток Південної Африки. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 43, 89—91. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/43_2022ua/17.pdf
6. Отенко В., Птащенко О., Корсунова К., Карталія Д. (2021). Вплив експортної переорієнтації України на діяльність підприємств: маркетингові та управлінські аспекти. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 6 (270), 121—124. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2021-270-6-121-124>
7. Отенко І., Птащенко О. (2020). Тенденції розвитку високотехнологічної сфери в умовах глобалізації. Вісник Тернопільського національного економічного університету, 4, 65—76. <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.04.065>
8. Панченко, В. Г., Резнікова, Н. В., & Іващенко, О. А. (2021). Від вільних економічних зон до угод про вільну торгівлю: інтеграційний вимір міжнародної конкурентоспроможності економіки Китайської Народної Республіки. Ефективна економіка, 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8526>
9. Панченко, В., & Пінчук, Ю. (2024). Роль політики сприяння експорту в індустриально-

му розвитку (на прикладі азійських країн). *Агросвіт*, 10, 68—77. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.10.68>

10. Птащенко, О. В. (2020). Ризик-орієнтована система фінансового забезпечення в умовах глобалізаційних змін. *Бізнес Інформ*, 12, 411—416. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-411-416>

11. Птащенко, О. В. (2021). Особливості "злиття" та "поглинання" компаній у міжнародному бізнесі. *Бізнес Інформ*, 1, 34—39. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-34-39>

12. Птащенко, О. В. (2021). Ризик-орієнтована система фінансового забезпечення в умовах розвитку інформаційних технологій. *Бізнес Інформ*, 11, 172—178. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-11-172-178>

13. Птащенко, О. В. (2021). Становлення глобального економічного простору під впливом економіки знань. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*, 3 (267), 30—34. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2021-267-3-30-34>

14. Птащенко, О. В., & Архипова, Д. Є. (2020). Глобальні проблеми людства: стан і перспективи вирішення. *Бізнес Інформ*, 10, 478—484. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-478-484>

15. Птащенко, О. В., & Корсунова, К. Ю. (2023). Ефективні стратегії розширення бізнесу на міжнародний рівень: систематичний огляд емпіричних досліджень. *Збірник тез доповідей XX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених*, 275—278.

16. Птащенко, О., Пастушенко, А., Імнадзе, І., & Солдатова, А. (2021). Тенденції розвитку глобальних ринків в умовах цифровізації. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*, 6 (270), 125—128. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2021-270-6-125-128>

17. Птащенко, О., Чернобай, А., Малихіна, С., Вережомська, І., & Яремчук, С. (2022). Проблеми та перспективи застосування стратегій управління персоналом міжнародних компаній в українській бізнес-практиці. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1 (42), 406—414. <https://doi.org/10.55643/fcstrp.1.42.2022.3661>

18. Райнерт, Е. (2015). Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними. *Темпора*

19. Резнікова, Н. В. (2012). Економічна експансія в умовах становлення нового каркасу міжкраїнової взаємодії. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 111(2), 90—100.

20. Резнікова, Н. В., & Іващенко, О. А. (2017). Нова норма світової економіки: зміст та ключові

ознаки глобальних ризиків у контексті незалежності. *Інвестиції: практика та досвід*, 9, 5—10.

21. Резнікова, Н. В., Булатова, О. В., Шлапак, А. В., & Іващенко, О. А. (2023). Інновації як драйвер цифрової трансформації світової економіки в умовах техноглобалізму. *Інвестиції: практика та досвід*, 12, 5—12. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.12.5>

22. Резнікова, Н., & Панченко, В. (2023). Репортажі із цивілізаційних фронтів. На передовій міжнародної економічної політики. *Аграр Медіа Груп*.

23. Резнікова, Н., & Тарасенко, А. (2024). Сучасні тренди в міжнародній торгівлі та міжнародному русі капіталів в умовах нових викликів глобальному співробітництву. *Ефективна економіка*, 4. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.31>

24. Струк, О. І. (2015). Формування державної торговельної політики в контексті експортно-орієнтованих стратегій економічного розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 4 (114), 26—30.

25. Яремчук, О., & Біленко, Ю. (2015). Експортно-орієнтовані стратегії нових індустріальних країн. *Вісник ЛНУ ім. І. Франка. Серія Міжнародні відносини*, 36 (1), 23—34.

26. Allen, R. (2011). *Global economic history: A very short introduction*. Oxford.

27. Artemenko, Y., Hovorov, Y., Maksymova, I., Kostiuk, V., & Zienkin, M. (2024). The impact of conflict on contemporary global dynamics: Integration, globalisation, and polarisation trends. *Multidisciplinary Reviews*, 7. <https://10.31893/multirev.2024spe030>

28. Bianchi, A., & Takashi, N. (1988). A comparative study on economic development between Asia and Latin America. *JRP Series, Institute of Developing Economies*. No. 67.

29. Kistersky, L., & Orekhova, T. (2022). Ukraine — South Korea: Economic cooperation potential. *Економіка і організація управління*, (2) (46), 32—44.

30. Kistersky, L., Marmazov, V., & Piliaiev, I. (2021). Modernization of South Korea: Origins, achievements, and the experience for Ukraine. *Економіка України*, (9), 41—60.

31. Lee, K. (2017). Smart specialization with short-cycle technologies and implementation strategies to avoid target and design failures. In S. Radošević et al. (Eds.), *Advances in the theory and practice of smart specialization* (pp. 201—224). Academic Press.

32. Lee, K. (2019). *The art of economic catch-up: Barriers, detours and leapfrogging in innovation systems*. Cambridge University Press.

33. Ministry of Information Technology and Communications (MiTEC). (2017). ICT sector strategic plan 2018—2024, towards digital enabled economy. URL: http://www.mitec.gov.rw/fileadmin/Documents/Strategy/ICT_SECTOR_STRATEGIC_PLAN_2018-2024.pdf

34. Piketty, T. (2014). Capital in the twenty-first century: A multidimensional approach to the history of capital and social classes. *British Journal of Sociology*, 65 (4), 736—747.

35. Piketty, T. (2019). Capital et idologie. *Le Seuil*.

36. Republic of Rwanda. (2012). Rwanda Vision 2020, Revised 2012. URL: http://www.min-ecofin.gov.rw/fileadmin/templates/documents/NDPR/Vision_2020.pdf

37. Reznikova, N., & Ivashchenko, O. (2017). New normal of the global economy: The meaning and essential characteristics of global risks in the neo-dependence context. *Інвестиції: Практика та досвід*, 9, 5—10.

38. Reznikova, N., Ivashchenko, O., & Rubtsova, M. (2020). Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development. *Економіка та держава*, 7, 24—31.

39. Reznikova, N., Ptashchenko, O., Chugayev, O., & Ivashchenko, O. (2022). Y-Reality as a shift from "Great Moderation" to "Global Chaos": Assessment of global macroeconomic and crisis processes through the prism of generational dialogue and development issues. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 6 (11), 9—20. <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2022.6.6>

40. Shigehisa, K. (2004). The flying geese paradigm: A critical study of its application to East Asian regional development, 169, p. 28. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/osgdp20043_en.pdf

41. Stiglitz, J. E. (2017). From manufacturing-led export growth to a 21st-century inclusive growth strategy for Africa. Cape Town. URL: <http://acetforafrica.org/media/who-said-what/services-not-manufacturing-will-be-growth-sector-for-africa-stiglitz-says/>

42. Struk, O. (2016). Export-oriented trade policy reforms: Theory and evidence. In R. Kordonski, O. Struk, & D. Kamilewicz-Rucinska (Eds.), *Rozwój społeczności międzynarodowej: Przeszłość oraz nowe wyzwania* (Vol. 3, pp. 38-49). *Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franka*.

43. Tanakasempipat, P., & Wongcha-um, P. (2019, June 23). Southeast Asian leaders emphasize economic strength in face of U.S.-China tensions. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/article/>

[usasean-summit/southeast-asian-leaders-emphasize-economic-strength-in-face-of-u-s-china-tensions-idUSKCN1T002R](https://www.reuters.com/article/usasean-summit/southeast-asian-leaders-emphasize-economic-strength-in-face-of-u-s-china-tensions-idUSKCN1T002R)

44. Towards a Knowledge Based Society. (2015, October). Smart Rwanda Master Plan. URL: https://www.minict.gov.rw/fileadmin/user_upload/minict_user_upload/Documents/Policies/SMART_RWANDA_MASTERPLAN.pdf

45. Yaremchuk, O., & Bilenko, Y. (2015). Export-oriented strategies of New Industrial Countries in catching up with Western Civilization. In K. Sygidus, O. Yaremchuk, & R. Kordonsky (Eds.), *Ku zdarzeniu cywilizacji? Paradygmaty stosunków międzynarodowych na przełomie XX i XXI wieku* (pp. 25—36). *Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franka*.

References:

1. Bulatova, O. V., Reznikova, N. V. and Ivashchenko, O. A. (2023), "Digital divide or digital inequality? New dimensions of global asymmetries of socio-economic development and international trade in the conditions of technoglobalism", *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, vol. 13, no 25, pp.45—57. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-45-57>

2. Hrytsenko, A. K. (2018), *Vidtvoriuvalna dynamika ekonomichnykh system: Instytuty ta diialnist: Monohrafiia [Reproductive dynamics of economic systems: Institutions and activities: Monograph]*, NAN Ukrainy.

3. Karpishchenko, O. and Vashchenko, T. (2017), "Export-oriented industrialization as a strategic goal of Ukraine's industrial development", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. Vol. 16, no 1, available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_1_2017ua/30.pdf (Accessed 25 Feb 2025).

4. Konovanova, I. V. (2017), "Classification of development strategies for socio-economic systems", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, Vol. 12, no 1, pp. 167—171, available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/12_1_2017ua/39.pdf (Accessed 25 Feb 2025).

5. Kunychka, M. M. (2022), "Industrialization and economic development of South Africa", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, Vol. 43, pp. 89—91, available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/43_2022ua/17.pdf (Accessed 25 Feb 2025).

6. Otenko, V., Ptashchenko, O., Korsunova, K. and Kartaliia, D. (2021), "Impact of Ukraine's export reorientation on enterprise activity: Marketing and managerial aspects", *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia*, Vol. 6, no 270, pp. 121—124. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2021-270-6-121-124>
7. Otenko, I., & Ptashchenko, O. (2020), "Trends in high-tech sector development under globalization", *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, Vol. 4, pp. 65—76. <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.04.065>
8. Panchenko, V. H., Reznikova, N. V., & Ivashchenko, O. A. (2021), "From free economic zones to free trade agreements: The integration dimension of international competitiveness of the People's Republic of China economy", *Efektivna ekonomika*, Vol. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8526> (Accessed 25 Feb 2025).
9. Panchenko, V. and Pinchuk, Yu. (2024), "The role of export promotion policy in industrial development (on the example of Asian countries)", *Ahrosvit*, Vol. 10, pp. 68—77. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.10.68>
10. Ptashchenko, O. V. (2020), "Risk-oriented financial security system under globalization changes", *Biznes Inform*, Vol. 12, pp. 411—416. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-411-416>
11. Ptashchenko, O. V. (2021), "Features of mergers and acquisitions in international business", *Biznes Inform*, Vol. 1, pp. 34—39. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-34-39>
12. Ptashchenko, O. V. (2021), "Risk-oriented financial security system in the development of information technologies", *Biznes Inform*, Vol. 11, pp. 172—178. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-11-172-178>
13. Ptashchenko, O. V. (2021), "Formation of the global economic space under the influence of the knowledge economy", *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia*, Vol. 3 (267), pp. 30—34. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2021-267-3-30-34>
14. Ptashchenko, O. V., & Arkhipova, D. Ye. (2020), "Global problems of humanity: Current state and prospects for resolution", *Biznes Inform*, Vol. 10, pp. 478—484. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-478-484>
15. Ptashchenko, O. V., & Korsunova, K. Yu. (2023), "Effective strategies for expanding business to the international level: A systematic review of empirical studies", XX International Scientific and Practical Conference of Young Scientists "Economic and Social Development of Ukraine in the 21st Century: National Vision and Globalization Challenges", Ternopil, Ukraine, May 19, pp. 275—278.
16. Ptashchenko, O., Pastushenko, A., Imnadze, I., & Soldatova, A. (2021), "Trends in the development of global markets under digitalization", *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia*, Vol. 6 (270), pp. 125—128. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2021-270-6-125-128>
17. Ptashchenko, O., Chernobay, L., Malykhina, S., Verezomska, I., & Yaremchuk, S. (2022), "Problems and prospects of applying personnel management strategies of international companies in Ukrainian business practice", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, Vol. 1, no 42, pp. 406—414. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.42.2022.3661>
18. Rainert E. (2015), *Yak bahati krainy zabahatily... i chomu bidni krainy lyshaiutsia bidnymi* [How Rich Countries Got Rich... and Why Poor Countries Stay Poor], Vydavnytstvo Tempora, Kyiv, Ukraine.
19. Reznikova, N. V. (2012), "Economic expansion under the formation of a new framework for inter-country interaction", *Actual Problems of International Relations: Collection of Scientific Papers*, Vol. 111(II), pp. 90—100.
20. Reznikova, N. V. and Ivashchenko, O. A. (2017), "The new norm of the world economy: content and key features of global risks in the context of interdependence", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, Vol. 9, pp. 5—10.
21. Reznikova, N. V., Bulatova, O. V., Shlapak, A. V., & Ivashchenko, O. A. (2023), "Innovations as a driver of the digital transformation of the world economy under technoglobalism", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, Vol. 12, pp. 5—12. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.12.5>
22. Reznikova, N., & Panchenko, V. (2023), *Reportazhi iz tsyvilizatsiynykh frontiv. Na pere-dovii mizhnarodnoi ekonomichnoi polityky* [Reports from the civilization fronts. On the frontlines of international economic policy], Ahrar Media Group. Kyiv, Ukraine
23. Reznikova, N., & Tarasenko, L. (2024), "Current trends in international trade and international capital flows under new challenges to global cooperation", *Efektivna ekonomika*, Vol. 4. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.31>
24. Struk, O. I. (2015), "Formation of state trade policy in the context of export-oriented strategies of economic development", *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchanoho periodu Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats Instytutu rehional'nykh doslidzhen' im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy*, Vol. 4 (114), pp. 26—30.

25. Yaremchuk, O., & Bilenko, Y. (2015), "Export-oriented strategies of new industrial countries", *Visnyk LNU im. I. Franka. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny*, Vol. 36, no 1, pp. 23—34.
26. Allen, R. (2011), *Global economic history: A very short introduction*. Oxford University Press, Oxford, UK.
27. Artemenko, Y., Hovorov, Y., Maksymova, I., Kostiuk, V., & Zienkin, M. (2024), "The impact of conflict on contemporary global dynamics: Integration, globalisation, and polarisation trends", *Multidisciplinary Reviews*, Vol. 7. <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe030>
28. Bianchi, A., & Takashi, N. (1988), *A comparative study on economic development between Asia and Latin America*. JRP Series, Institute of Developing Economies, Chiba City, Japan.
29. Kistersky, L., Marmazov, V., & Piliaiev, I. (2021), "Modernization of South Korea: Origins, achievements, and the experience for Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, Vol. 9, pp. 41—60.
30. Kistersky, L., & Orekhova, T. (2022), "Ukraine — South Korea: Economic cooperation potential", *Ekonomika i Orhanizatsiia Upravlinnia, DonNU*, Vol. 2, no 46, pp. 32—44.
31. Lee, K. (2017), "Smart specialization with short-cycle technologies and implementation strategies to avoid target and design failures", *Advances in the theory and practice of smart specialization*, Academic Press, Cambridge, USA, pp. 201—224.
32. Lee, K. (2019), *The art of economic catch-up: Barriers, detours and leapfrogging in innovation systems*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.
33. Ministry of Information Technology and Communications (MiTEC), (2017), "ICT sector strategic plan 2018—2024, towards digital enabled economy", available at: http://www.mitec.gov.rw/fileadmin/Documents/Strategy/ICT_SECTOR_STRATEGIC_PLAN__2018-2024_.pdf (Accessed 25 Feb 2025).
34. Piketty, T. (2014), "Capital in the twenty-first century: A multidimensional approach to the history of capital and social classes", *British Journal of Sociology*, Vol. 65, no 4, pp. 736—747.
35. Piketty, T. (2019), *Capital et idologie*. Le Seuil.
36. Republic of Rwanda. (2012), "Rwanda Vision 2020, Revised 2012", available at: http://www.minecofin.gov.rw/fileadmin/templates/documents/NDPR/Vision_2020_.pdf (Accessed 25 Feb 2025).
37. Reznikova, N., & Ivashchenko, O. (2017), "New normal of the global economy: The meaning and essential characteristics of global risks in the neo-dependence context", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, Vol. 9, pp. 5—10.
38. Reznikova, N., Ivashchenko, O., & Rubtsova, M. (2020), "Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development", *Ekonomika ta derzhava*, Vol. 7, pp. 24—31.
39. Reznikova, N., Ptashchenko, O., Chugayev, O., & Ivashchenko, O. (2022), "Y-Reality as a shift from "Great Moderation" to "Global Chaos": Assessment of global macroeconomic and crisis processes through the prism of generational dialogue and development issues", *Zhurnal strateichnykh ekonomichnykh doslidzhen*, Vol. 6, no 11, pp. 9—20. <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2022.6.6>
40. Shigehisa, K. (2004), "The flying geese paradigm: A critical study of its application to East Asian regional development", available at: https://unctad.org/system/files/official-document/osgdp20043_en.pdf (Accessed 25 Feb 2025).
41. Stiglitz, J. E. (2017), "From manufacturing-led export growth to a 21st-century inclusive growth strategy for Africa", Cape Town, available at: <http://acetforafrica.org/media/who-said-what/services-not-manufacturing-will-be-growthsector-for-africa-stiglitz-says/> (Accessed 25 Feb 2025).
42. Struk, O. (2016), "Export-oriented trade policy reforms: Theory and evidence", *Rozwyj spolecznosci miedzynarodowej: przeszlosc oraz nowe wyzwania* Vol. 3, pp. 38—49.
43. Tanakasempipat, P., & Wongcha-um, P. (2019), "Southeast Asian leaders emphasize economic strength in face of U.S.-China tensions", Reuters, available at: <https://www.reuters.com/article/usasean-summit/southeast-asian-leaders-emphasize-economicstrength-in-face-of-u-s-china-tensions-idUSKCN1TO02R> (Accessed 25 Feb 2025).
44. Towards a Knowledge Based Society. (2015), "Smart Rwanda Master Plan", available at: https://www.minict.gov.rw/fileadmin/user_upload/minict_user_upload/Documents/Policies/SMART_-RWANDA_MASTERPLAN.pdf (Accessed 25 Feb 2025).
45. Yaremchuk, O., & Bilenko, Y. (2015), "Export-oriented strategies of New Industrial Countries in catching up with Western Civilization", *Ku zderzeniu cywilizacji? Paradygmaty stosunkow miedzynarodowych na przełomie XX i XXI wieku*, Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Ivana Franka, Lwow, pp. 25—36.

Стаття надійшла до редакції 09.03.2025 р.